

กรรมวิธีในการสาวไหม

4.1 การสาวไหมแบบพื้นเมือง

การสาวไหมในประเทศไทยส่วนใหญ่จะทำแบบอุตสาหกรรมในครอบครัว โดยนำรังไหมที่ยังไม่ครบกำหนดในการเจาะรัง (รังไหมสด) มาทำการสาว โดยผ่านการต้มรังขณะทำการสาวไปพร้อมกัน ทั้งนี้ต้องอาศัยน้ำที่มีความเป็นกลาง (ปราศจากการเป็นกรด, ด่าง) การสาวไหมแบบนี้ส่วนใหญ่จะเป็นรังไหมพื้นพื้นเมือง ในการสาวไหมไทยจะแยกออกเป็นชนิดออกเป็น 2 พวกด้วยกันคือ

1. เส้นไหมสาวเลย (ไหมสอง) ทำการสาวจากการเริ่มต้นทั้งปุยรอบนอกและเส้นใยภายในรวมกันจนสำเร็จรูปในคราวเดียวกัน
2. เส้นไหมนอย (ไหมหนึ่ง) จะทำการแยกสาวโดยเริ่มจากสาวลอกปุยชั้นนอกออกก่อนเป็นเส้นไหมลอกเปลือก หรือชาวบ้านเรียกว่า เส้นไหมส้ม (เส้นไหมสอง) พอถึงเส้นใยภายในก็เอาออก แล้วเอารังไหมที่มีเส้นใยภายในไปสาวต่างหากเรียกว่าเส้นไหมนอย (ไหมหนึ่ง)

4.2 การสาวไหมด้วยเครื่องจักร

เนื่องจากการสาวไหมไทยแบบพื้นเมือง โดยใช้รังไหมพื้นพื้นเมืองซึ่งให้เปอร์เซ็นต์ของเส้นใยน้อยกว่าพันธุ์ต่างประเทศ ดังนั้นการสาวไหมพื้นพื้นเมืองจึงต้องสาวด้วยมือ ทำให้ได้ปริมาณเส้นไหมไม่มากนัก ซึ่งถ้าหากจะผลิตเส้นไหมเพื่อการค้าจะต้องนำเครื่องจักรเข้ามาใช้ด้วย พันธุ์ไหมไทยไม่สามารถสาวได้ด้วยเครื่องจักร จากเหตุผลดังกล่าว จึงได้มีการนำไหมพันธุ์ต่างประเทศเข้ามาเลี้ยง ซึ่งจากตาราง 4-1 จะเปรียบเทียบให้เห็นว่าไหมพันธุ์ต่างประเทศ เส้นใยถึง 16-17% แต่มีข้อเสีย เช่นมีความต้านทานโรคน้อย, กินใบหม่อนจุ, ราคาไขไหมสูง จากข้อเสียและข้อดีเหล่านี้ ศูนย์วิจัยและอบรมไหม นครราชสีมา ได้ทดลองผสมพันธุ์ไหมระหว่างพันธุ์ไทยกับพันธุ์ญี่ปุ่น แล้วนำออกแจกจ่ายเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม ผลปรากฏว่าไหมลูกผสมให้เส้นใย 12-13% มีความต้านทานโรคดี กินใบหม่อนจุ และไหมพันธุ์ลูกผสมนี้สามารถที่จะนำมาสาวเป็นเส้นไหมขึ้นได้โดยใช้เครื่องจักรในการสาว

ตาราง 4-1

พันธุ์ไหม	เปอร์เซ็นต์สาวโค	ความต้านทานโรค	กินใบหมอน	ปริมาณรังไหมผลิตได้ / ใบหมอน 100 ก.ก.	การผลิตไขไหม	ราคาไขไหม	เส้นใย / ใบหมอน 100 ก.ก.
พันธุ์ญี่ปุ่น	16-17%	อ่อนแอ	16-17ก.ก. / รังไหม 1ก.ก.	6.3 ก.ก.	ยาก	สูง	1.0 ก.ก.
พันธุ์ลูกผสม (จีน + ญี่ปุ่น)	12-13%	แข็งแรง	12-13ก.ก. / รังไหม 1ก.ก.	8.5 ก.ก.	ง่าย	ต่ำ	1.0 ก.ก.

ที่มา : ข้อสังเกตในการเลี้ยงไหมในเมืองไทย - ดร.เชโนชุกิ โยมูระ หัวหน้าผู้เชี่ยวชาญประจำศูนย์วิจัยไหม นครราชสีมา

4.2.1 ขั้นตอนในการสาวไหมด้วยเครื่องจักร

การสาวไหมด้วยเครื่องจักรจะต้องระมัดระวังเรื่องผลผลิตให้มากที่สุด เพราะการผลิตด้วยเครื่องจักรความเร็วสูงกว่าการทำด้วยมือ ความระมัดระวังจะต้องทำตั้งแต่การอบรังไหมให้แห้ง และการที่จะอบรังไหมให้แห้งสม่ำเสมอก็ควรคัดรังไหมก่อนอบเสียชั้นหนึ่งก่อน ขั้นตอนในการปฏิบัติงานมีดังนี้

4.2.1.1 การหาเปอร์เซ็นต์ของเลเยอร์ ก็เพื่อจะได้ทราบโดยประมาณว่าเราได้รังไหมสดมาในรุ่นนี้ควรจะทำเส้นไหมโคเท่าใด สูตรการหาเปอร์เซ็นต์เลเยอร์ดังนี้

$$= \frac{\text{น้ำหนักรังไหม} - \text{น้ำหนักคักแค}}{\text{น้ำหนักรังไหม}} \times 100$$

$$= \text{เปอร์เซ็นต์เลเยอร์}$$

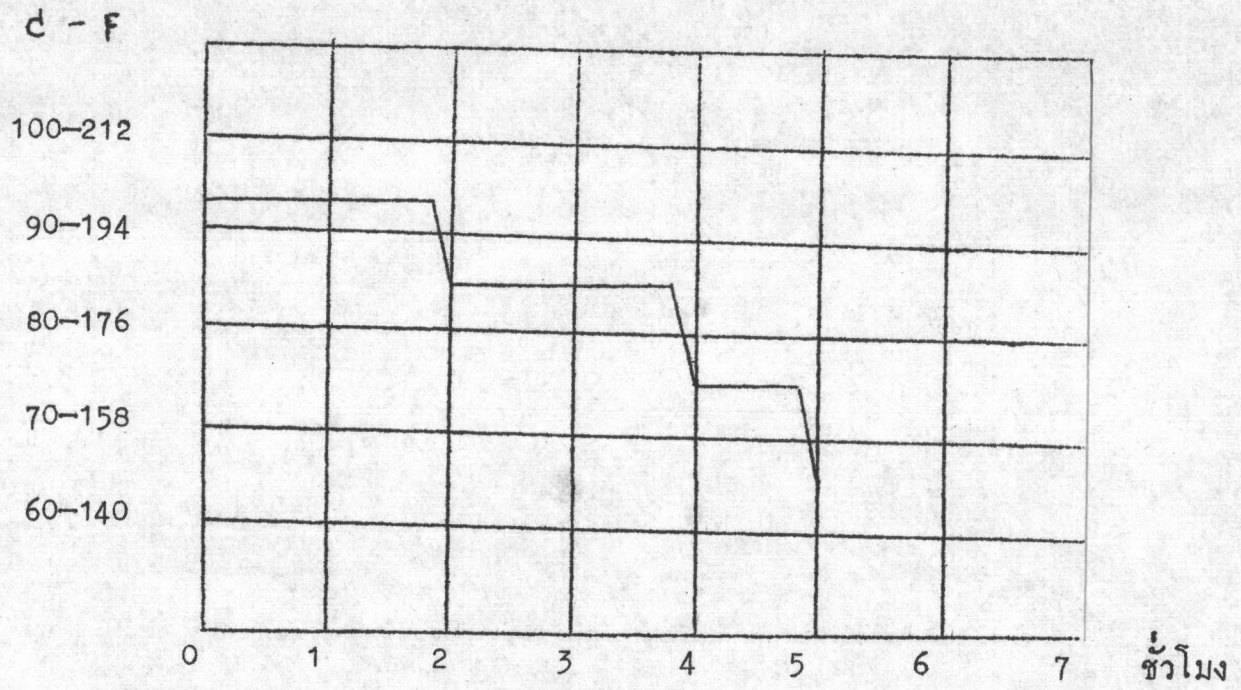
4.2.1.2 การฆ่าตัวคักแคและทำให้รังไหมแห้งตัว จะกระทำได้หลายวิธีกล่าวคือ จากความรอนของอากาศ เช่น การตากแดด การย่าง หรือด้วยความรอนจาสดต้ม หรือจากความเย็น 5 องศา หรือจากรังสีปรมาณู เป็นต้น แต่ที่สะดวกที่สุดส่วนมากนิยมการฆ่าตัวคักแคและทำให้แห้งด้วยอากาศ เช่นตากแดด 2-3 วัน หรือทำเตาอบจากเชื้อเพลิงทำความร้อนต่างๆ วิธีการฆ่าตัวคักแคหรือทำให้แห้งมี 2 วิธีคือ

ก. การฆ่าตัวคักแคให้ตายและทำให้แห้งในครั้งเดียว

ข. การฆ่าตัวคักแคให้ตายก่อนแล้วเอาออกเก็บไว้ชั่วระยะหนึ่งแล้วนำกลับมาทำให้แห้งภายหลัง

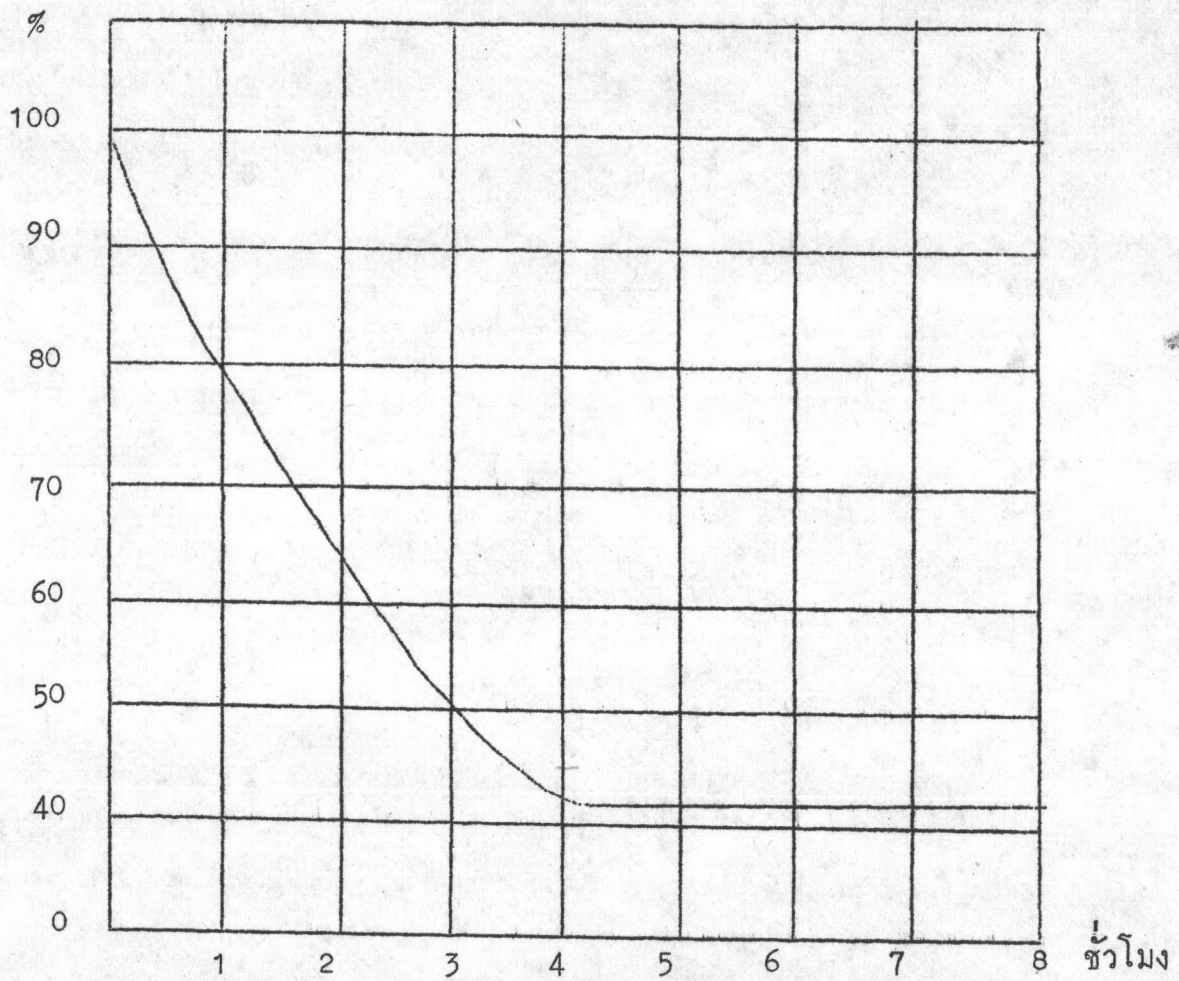
อย่างไรก็ตามการทำแห้งที่เก็บไว้ได้นานควรจะอบให้เหลือน้ำหนัก 40 เปอร์เซ็นต์แล้วค่อยบรรจุเก็บซึ่งจะเก็บไว้ได้นาน การใช้ความร้อนในการอบแห้งควรควบคุมอุณหภูมิคงที่ต่อไป

กราฟที่ 1
การควบคุมอุณหภูมิ

กราฟที่ 2
การควบคุมปริมาณของความชื้น

4.2.1.3 การคัดรังใหม่

รังใหม่ที่น่าสนใจเป็นเส้นจะคละกันมาทั้งรังคีและรังเสื่อมคุณภาพ จึงควรจะมีการคัดแยกออกจากกันเสีย แต่การแยกออกนี้สภาพแบบไหนที่เหมาะสมสำหรับรวมกันทำเป็นเส้นไหมเกรดใดนั้นจะต้องสร้างขอบเขตไว้ก่อน ถ้าจะเอาเส้นไหมเกรดคีก็กองแยกละเอียกลงไปอีก ถ้าเอาเพียงพอไรก็คัดแยกออกเพียงหยาบๆ สำหรับผ้าไหมไทยเรานิยมเอาเส้นไหมเรียนมาทำเป็นเส้นไหมยืนและนำเอาเส้นไหมหยาบมาทำเส้นไหมพุ่ง ฉะนั้นการคัดรังใหม่จะแยกออกเป็น 9 ประเภท คือ

ก. รังคี

ข. รังเสื่อมคุณภาพ ซึ่งไค้แก่

-รังแปด หมายถึงรังที่ตัวหนอนไหม 2 ตัวช่วยกันทำรังเป็นรังเดียวกัน เกิดจากพันธุ์ไหมหรือจอบไม่เพียงพอ รังประเภทนี้ไม่ควรนำไปสาวเพราะเส้นใยจะพันกันสาวลำบาก

-รังเจาะ ถูกหนอนหรือแมลงวันลายเจาะ เวลาสาวจะทำให้เส้นไหมขาด

-รังบาง เกิดจากตัวไหมเป็นโรค อ่อนแอทำรังไม่สมบูรณ์ จะไค้เส้นใยน้อย เมื่อนำไปต้มรังจะเละกอน

-รังบางหัวท้าย จะทำให้ตรงหัวและท้ายและหลุดออกก่อนเมื่อนำไปต้ม

-รังคิขางจอบ เกิดจากจอบลักษณะไม่ถูกต้องหรือใส่หนอนไหมเข้าจอบแน่นเกินไป

-รังหลวม เกิดจากการที่หนอนไหมทำรังครั้งหนึ่งแล้วหยุดแล้วทำต่อไปอีก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากลักษณะพันธุ์ไหม หรืออุณหภูมิในขณะทำรังไม่เหมาะสม

-รังเปื้อนภายนอก เกิดจากเวลาจับไหมเข้าจอบในขณะที่หนอนไหมยังไม่เท่ากัน ตัวที่ทำรังทีหลังจะปล่อยน้ำสกปรกมาเปื้อนรังที่ทำไว้ก่อน

-รังเปื้อนภายใน เกิดจากหนอนไหมตายหลังจากทำรังแล้ว

รังใหม่ส่วนที่เป็นรังคีจะนำไปสาวเป็นเส้นไหมยืนไค้ทั้งหมด ส่วนรังใหม่ที่มีเสื่อมคุณภาพจะนำไปสาวผสมกันทำเป็นเส้นไหมพุ่งไค้ยกเว้นรังไหมที่ถูกแมลงวันเจาะจะผสมกับสาวไม่ได้ เพราะเส้นไหมขาดบ่อยๆจะเสียลักษณะและไหมที่สาวไค้จะไม่ไค้คุณภาพที่ดี

4.2.1.4 การต้มรังไหม

การสาวไหมจะต้องนำรังไหมที่อบแห้งแล้วและผ่านการคัดมาทำการต้ม เพื่อให้การอ่อนตัว และบรรจุน้ำเข้าไปในรังไหม เพื่อให้มีน้ำหนักดวงตัวเวลาทำการสาวไหมขึ้นมา รังไหมจะได้ไม่ลอยตัวมาติดรังเดิม ดังนั้นจึงต้องคำนึงถึงรังไหมก่อนว่ารังไหมที่จะต้มนั้นมีเปอร์เซ็นต์เลเยอร์หนาบางอย่างไร ทำการแห้งตัวมาอย่างไร และใช้เครื่องจักรแบบไหน แล้วพิจารณาว่าจะต้มให้อ่อนตัวขนาดไหน ตามหลักทั่วไป

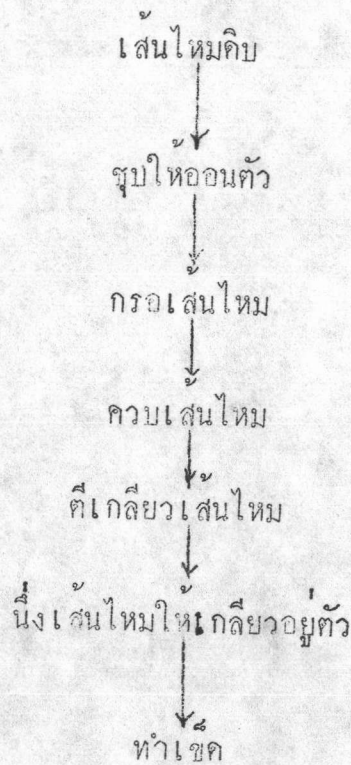
- การจุ่มตัว ใช้จุ่มในน้ำจุ่มประมาณ 45-60 องศา เวลาประมาณ 1 นาที
  - การไล่อากาศ ใช้อุณหภูมิ 90-98 องศา ประมาณ 1 นาที
  - การบรรจุน้ำเข้ารัง จุ่มในน้ำอุณหภูมิ 60 องศาประมาณ 1 นาที หรือมากกว่า แล้วแต่จะต้องการความชื้นที่เปอร์เซ็นต์
  - การต้ม อุณหภูมิ 98-100 องศา ประมาณ 2-3 นาที
  - การรับอุณหภูมิ โดยการลดอุณหภูมิจากการต้มให้ลดลงเหลือ 70-75 องศาเพื่อปรับตัวให้เข้ากับอุณหภูมิที่จะเอาออกมาแขวนไว้ภายนอก
- เมื่อต้มรังไหมเรียบร้อยแล้วเมื่อเอาออกมาต้องนำไปใส่ในน้ำจุ่มที่มีอุณหภูมิประมาณ 55-60 องศาเพื่อกันไม่ให้กาาแข็งตัว

4.2.1.5 การสาวไหม

การสาวไหมนั้นจุดมุ่งหมายเพื่อเอาเส้นใยออกมาจากรังไหมที่ต้มแล้วนำมารวมกันหลายรัง เกะกันเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการ แต่เส้นไหมที่มีคุณภาพดีจะต้องฉีกตัวให้แน่น โดยใช้วิธีพันหรือไขว้กันหลายรอบก่อนเข้าไปเก็บในอึก เมื่อสาวไหมออกมาจากรังมาเป็นเส้นตามที่ต้องการได้แล้ว ก็จะต้องทำเป็นเช็ด และการทำเป็นเช็ดเส้นไหมนี้เราจะใหญ่เกินไป จึงต้องแบ่งเป็นเช็ดเล็กๆซึ่งเรียกว่าโจ การทำเป็นโจจะต้องผูกด้วยเส้นค้ายเพื่อแยกพวกไว้ โดยนิยมมัดเป็น 3 หรือ 4 เพราะของวงเช็ด เสร็จจากการทำเช็ดแล้วก็จะนำไปทำการทบแต่งหรือตัดปลายต่อระหว่างทำการสาวไหมให้มันเงาอันที่สุด แล้วจึงนำไปตัดความสม่ำเสมอและความเรียบร้อยตามคุณภาพออกเป็นพวงๆ

4.2.1.6 การตีเกลียวและควมเส้น

เมื่อทำการสาวไหมจนได้เส้นไหมดิบออกมาแล้ว จะเป็นเส้นเดี่ยวยังไม่ได้ตีเกลียวหรือควมให้เป็นเส้นโตตามที่ต้องการ ฉะนั้นการที่จะนำเส้นไหมไปทอเป็นผ้าจะต้องแยกออกเป็นสองพวก คือเส้นไหมพุ่งและเส้นไหมยืน สำหรับเส้นไหมพุ่งนั้นผ้าไหมไทยนิยมทำเส้นโตกว่าเส้นไหมยืน เพื่อต้องการให้เนื้อผ้าหนา โดยเอาเส้นไหมดิบไปควม 2, 4, 6 แล้วแต่ผู้ออกแบบเนื้อผ้าจะต้องการ ส่วนเส้นไหมยืนที่ต้องการเส้นเล็กกว่าไหมพุ่งเพราะสามารถใช้พันหวีได้ดี การเลื่อนพันหวีขณะทำการทอจะเลื่อนไม่ฝืด แต่ทั้งนี้พันหวีจะคงมีการเสียดสีเส้นไหมอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นนักทอผ้านิยมนำเส้นไหมยืนไปทำการตีเกลียวก่อน เพื่อต้องการความเหนียวเพิ่มขึ้นจะได้ทอผ้ายาย ลำดับขั้นตอนในการควมและตีเกลียว มีดังนี้

4.3 เครื่องจักรที่ใช้ในการสาวไหมเส้นยืน

- 4.3.1 หม้อไอน้ำ (Boiler)
- 4.3.2 เครื่องอบรังไหม (Cocoon layer)
- 4.3.3 หม้อต้มรังไหม (Cocoon cooking)
- 4.3.4 เครื่องสาวไหมเส้นยืน (Reeling machine)
- 4.3.5 เครื่องกรอ (Rereeling machine)
- 4.3.6 เครื่องเข้าหลอด (Winding machine)
- 4.3.7 เครื่องควม (Doubling machine)
- 4.3.8 เครื่องตีเกลียว (Twisting machine)
- 4.3.9 เครื่องกรอเส้นไหมที่เกลียว (Rereeling machine of twisted yarn with meter)
- 4.3.10 เครื่องอบเกลียวไหม
- 4.3.11 เครื่องถายชัก
- 4.3.12 เครื่องดูดน้ำยาเข้าเส้นไหม

นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้ประกอบในการสาวเส้นไหมยืน คือ

1. เครื่องเลือกรังไหม (Cocoon seleeter)
2. เครื่องตรวจขนาดเส้นไหม (Size weighting balanee)
3. เครื่องมัดเส้นไหม (Skein booking apparatus)
4. อ่างแช่เส้นไหม
5. เครื่องสกัดน้ำ (Water removing apparatus)

4.4 อุปกรณ์ในการสาวไหมพุ่ง

รังไหมสดที่นำมาสาวเป็นเส้นไหม จะมีรังดีและรังเสียคละกันมา เมื่อคัดรังเสียออกแล้ว ก็นำรังดีเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ได้ โดยนำมาสาวเป็นเส้นไหมพุ่ง อุปกรณ์ที่ใช้ในการสาวก็มี

- 4.4.1 อ่างต้มรังไหมเสีย (Cocoon cooking basin for dupion silk)
- 4.4.2 เครื่องสาวไหมพุ่ง (Reeling machine for dupion silk)

4.5 ขนาดของเส้นไหม

เส้นไหมพื้นเมืองในประเทศไทยไม่มีการวัดขนาดที่แน่นอน จะแบ่งแยกออกเป็นพวกๆ เท่านั้น ตัวอย่างเช่น

4.5.1 เส้นไหมน้อยหรือไหมหนึ่ง มีลักษณะเล็กและมีความเรียบดีกว่าเส้นไหมประเภทอื่น ถ้าจะเปรียบเทียบถึงขนาดของเส้นที่วัดโดยมาตรฐานสากลแล้วจะมีขนาดประมาณ 150 ถึง 250 คีเนียร์ นำไปใช้ทำเส้นยืนของการทอผ้าพื้นเมือง

4.5.2 เส้นไหมกรองคัก คือเส้นไหมกรองที่ทำปราณีที่มีความค้อยกว่าเส้นไหมหนึ่ง โดยตลาดการค้าเป็นผู้กำหนดการเปรียบเทียบค่านราคาการซื้อขาย ซึ่งความจริงแล้วผู้ทำเส้นไหมประสงค์จะให้เป็นเส้นไหมหนึ่งออกจำหน่ายแต่ขาดความปราณีจึงตกอันคัมมาอยู่ที่เส้นไหมกรองคัก

4.5.3 เส้นไหมกรอง คือเส้นไหมสาวเลยโดยตลอดมีลักษณะมีปุ่มปมมากกว่าเส้นไหมกรองคักเพราะทำการสาวรวดเคี้ยวโดยไม่แบ่งเส้นใยในรังไหมออกเป็นชั้นนอก ชั้นใน ขนาดของคีเนียร์ประมาณ 200-300 คีเนียร์ นิยมใช้เป็นเส้นพุ่งทอผ้าเนื้อละเอียด

4.5.4 เส้นไหมสาม คือเส้นไหมที่สาวจากรังไหมชั้นนอก (เปลือกที่ทำเป็นปุ๋ย) เส้นไหมชนิดนี้สำหรับทำเป็นเส้นพุ่งชนิดเนื้อผ้าหนาและหยาบกว่าผ้าไหมชนิดอื่น จะมีขนาดประมาณ 200-400 คีเนียร์

คำว่าคีเนียร์เป็นการวัดขนาดของเส้นไหมโดยจัดทำได้ 2 แบบคือ

-แบบใช้เครื่องมือวัดเป็นไมโครมิเตอร์ หรือเรียกว่าไมครอน

-การวัดความยาวไปเปรียบเทียบกับน้ำหนักโดยให้หลักความยาว 9,000

เมตรซึ่งได้หนัก 1 กรัม เรียกว่า 1 คีเนียร์ ในการชั่งน้ำหนักต้องระวังความผิดพลาดจากความเปียกหรือความชื้นของเส้นไหมด้วย ฉะนั้นนักวิชาการจะทำการชั่งน้ำหนักมาตรฐานคือหาน้ำหนักแห้งทั่วไปซึ่งที่แล้วบวกความชื้นเข้าไป 11% หรือเอาเส้นไหมที่แห้งด้วยธรรมชาติไปปักไว้ในห้องที่มีความชื้น 65% ในอุณหภูมิ 20 องศา ก่อนทำการวัดขนาด

ลำดับขั้นตอนการสาวไหมด้วยเครื่องจักร

